

УДК 378+371.13+7.012.001.63

А. Г. ІВЕРШИНЬ

м. Одеса

i.vershina@jmail.com

ПРОЕКТНО-ХУДОЖНІЙ ПІДХІД В ЕСТЕТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ

У статті розглянуто питання з вивчення проблеми підготовки майбутніх вихователів до розвитку творчої особистості дошкільників; розкрито змістову характеристику готовності педагога до керівництва художньо-естетичною діяльністю дошкільників, її структуру. Подано зміст педагогічної роботи за проектно-художнім підходом, який інтегрує положення естетики та закономірності процесу конструювання; розкрито його педагогічні принципи, зокрема культуровідповідність, синтез матеріальної і духовної культури; єдність образного і логічного як особливого типу мислення; розуміння дизайн-діяльності як творчої проектно-художньої діяльності; партнерство педагога і дитини в продуктивній творчій діяльності; розвиток творчої активності студентів, використання співтворчого аспекту дизайнерської діяльності.

Ключові слова: проект, дизайнерська діяльність, проектно-художній підхід, методи дизайну, творчість, майбутні вихователі.

Гуманізація освіти і зростаюча потреба суспільства у творчих особистостях актуалізує естетичний розвиток особистості як найбільш важливий чинник становлення людини. Відомі вчені (Л. Виготський, В. Зеньковський, О. Леонтьєв, А. Мелік-Пашаєв, Б. Неменський, Е. Фльоріна та ін.) стверджували, що у творчій діяльності відбувається становлення творчої особистості, підкреслювали роль мистецтва в розвитку творчої діяльності.

Відповідно до Державної національної програми «Освіта» (Україна XXI ст.), в якій пріоритетним напрямом реформування виховання зазначено «забезпечення високої художньо-естетичної освіченості і вихованості особистості» був розроблений проект Національної державної комплексної програми естетичного виховання (автори І. Зязюн, О. Семашко).

Українською науковою школою естетики докладно розроблені проблеми естетичної свідомості, естетичної діяльності, естетичної творчості, специфіки мистецтва та художнього образу в естетичному та духовному розвитку особистості (В. Мазепа, В. Міхалев, В. Федорук, Л. Левчук, А. Канарський, Н. Яранцева та ін.). Демократичні перетворення в державі та відповідно у системі сучасної вищої освіти України формують нове соціальне замовлення відносно підготовки фахівців, які творчо мислять у своїй професійній сфері.

Аналіз наявної практики вивчення художніх дисциплін у дошкільному навчальному закладі і змістовної сторони підготовки вихователів, з одного боку, і нагальної потреби формування готовності майбутніх педагогів до естетичного виховання та розвитку творчого потенціалу дошкільників, з іншого, дозволили виявити такі суперечності між:

- необхідністю формування у студентів творчо-естетичного підходу до художніх дисциплін у вишах і недостатньо розробленою методикою викладання дисциплін художньо-творчого циклу («Художня праця», «Декоративне мистецтво та основи дизайну»);
- необхідністю науково обґрунтованої організації продуктивної творчої діяльності з метою розвитку творчо-естетичного потенціалу дошкільнят та недостатнім рівнем готовності майбутніх вихователів до цього аспекту педагогічної діяльності.

Питання виховання творчого ставлення до навчально-професійної діяльності студентів, розвиток їхніх творчих здібностей, співвідношення репродуктивних і творчих компонентів у підготовці фахівця, ролі педагогічного керівництва продуктивною діяльністю студентів, формування готовності майбутніх педагогів до самостійного творчого пошуку, вдосконалення професійної майстерності та інші аспекти психолого-педагогічної готовності випускників висвітлювали у своїх працях: В. Кан-Калик, І. Кобиляцький, Н. Кузьміна, Ю. Кулюткін, Р. Рувінський, В. Сластьонін, Н. Конишева та ін.

Мета статті – розкрити змістову характеристику готовності майбутнього педагога до керівництва художньо-естетичною діяльністю дошкільників у сучасних умовах модернізації освіти.

Існують різні підходи до визначення творчості. Деякі з них орієнтовані на результативний аспект, інші – на процесуальний, треті – на особистісний. У нашому дослідженні ми спиралися на діяльнісний підхід (Л. Виготський, В. Зінченко, О. Леонт'єв, А. Петровський, С. Рубінштейн, М. Ярошевський та ін.). За цим підходом, творчість слід розглядати як людську діяльність щодо створення якісно нових матеріальних і духовних цінностей, як процес діяльності людини з перетворення довкілля (природного, соціального, предметного тощо) відповідно до мети і потреб людини. Дослідники підкреслюють великий творчий потенціал такої діяльності як дизайн. У руслі теорії діяльності дизайн-діяльність визначається як проектна діяльність, спрямована на формування функціональних і естетичних якостей предметного середовища. Також дослідники вважають, що дизайн – це ще й процес «проекування» людини, яка споживає ці об'єкти. Акцентується насамперед на виховній функції дизайну, його соціальній і культурній ролі.

У зв'язку з тим, що в наш час зростає інтерес до дизайн-освіти, пов'язаної з усвідомленням людиною можливостей для особистісного розвитку та самореалізації, учені (А. Діжур, М. Каган, Н. Конишева, С. Мігаль, О. Чебикін, А. Устинов, Л. Переверзєв, Б. Юсов та ін.) звертають увагу на актуальність цієї теми.

Дизайн є методом художнього проектування, за метою – це естетична організація середовища, за своїм характером, – це проектна, інтелектуально-естетична діяльність. Як частина проектної культури, він впливає на управління і організацію процесів у соціумі. Теорія і методологія дизайну, проектної культури та проектної діяльності розроблялася Г. Щедровицьким, О. Генісаретським, В. Глазичевим, А. Дороговим, Л. Переверзєвим, В. Пузановим, В. Сидоренко. Значний внесок у розробку теорії дизайну також внесли українські науковці: О. Боднар, А. Бойчук, В. Да-

ниленко, Ю. Легенький, О. Хмельовський, Д. Крвавич, О. Орлова. Методологічні й естетико-художні питання дизайну висвітлювали у своїх працях М. Коськов, В. Сидоренко, Л. Левчук. Проблеми самореалізації особистості досліджують В. Андрущенко, В. Бех, В. Воронкова, Л. Кривега, М. Култаєва, М. Михальченко, Б. Новіков та ін.

Результатом дизайн-діяльності є проект. У психолого-педагогічній літературі термін «проект» може трактуватися як метод, технологія, діяльність. Також під проектуванням розуміють діяльність щодо здійснення змін (перетворень) у довкіллі (матеріальне, духовне, природне і штучне). У літературі існують різні дефініції методу проектів, зокрема, цей метод визначається як система навчання, гнучка модель освітнього процесу, яка сприяє творчій самореалізації, творчому розвитку особистості дитини.

Як засвідчив аналіз психолого-педагогічної літератури, останнім часом зріс інтерес дослідників до вивчення методу творчого проектування з метою використання його у педагогічній практиці. Сучасний проект – це засіб розвитку креативності дітей (Н. Барикова та ін.) [4].

Усі дослідники методу проектів (у різних видах діяльності) вказують на необхідність етапності у виконанні проекту, хоча і виділяють різні етапи: пошуково-дослідницький або організаційно-підготовчий, технологічний, заключний (А. Хромов). Виявлення проблеми, планування власної діяльності, моделювання конкретної ситуації, реалізація власних ідей, аналіз і оцінка результатів, оформлення практичного результату та його захист (Н. Барикова). Підготовчий (усвідомлення проблеми), дослідницький, реалізація, захист проекту (Є. Буш).

Узагальнення робіт, присвячених проектному навчанню, структурі творчого процесу дозволило розглядати дизайн-діяльність як творчу проектно-художню діяльність, що включає певні етапи зі створення дизайн-об'єктів, які відповідають логіці становлення форми в дизайні.

Як зазначає Ю. Соловійов, у процесі художнього конструювання необхідна наявність декількох видів діяльності: пізнавальної,

оцінної, перетворювальної. Пізнавальна діяльність спрямовує суб'єкта до вивчення, пізнання об'єкта; оцінювальна – до переосмислення об'єкта або ситуації в нових умовах. Вона дозволяє виявити негативні сторони, сприяє формуванню проблеми і мети проектування. Пізнавальна діяльність приводить у рух творчий потенціал особистості, актуалізує здатність переформувувати об'єкт. Взаємозв'язок цих видів діяльності породжує процес проектування: завдяки дії першого з них, суб'єкт отримує об'єктивне знання; оцінювальна діяльність на основі цього знання висуває проблеми та формулює мету; під впливом перетворювальної діяльності людина здійснює творчий акт. У свою чергу, результат перетворювальної діяльності знову вимагає критичного ставлення, переосмислення, отримання нового знання тощо. Зміною діяльностей вирішується конфлікт між наявним і належним станом об'єкта [3]. Отже, розуміння дизайн-діяльності через синтез терміна «дизайн» і родового поняття «діяльність» характеризується поряд із цілеспрямованістю, предметністю і усвідомленістю, тенденцією до перетворення. Дизайн-діяльність як особливий вид творчої діяльності гармонійно вписується в проектну діяльність і розуміється нами як чинник розвитку творчого потенціалу в процесі естетичного виховання студентів.

У дослідницькій роботі задля реалізації завдань творчо-естетичного виховання студентів-майбутніх вихователів нами впроваджувався проектно-художній підхід, що інтегрує положення естетики та закономірності процесу конструювання. Основними його принципами було визначено:

- культуровідповідність, синтез матеріальної і духовної культури, відбитої в продукті праці;
- інтеграція і диференціація проектної та художньої діяльності; єдність образного і логічного в якості особливого типу мислення;
- розуміння дизайн-діяльності як творчої проектно-художньої діяльності, що включає певні етапи зі створення дизайн-об'єктів (пошуковий, дослідницький, технологічний, аналітичний).
- продуктивна діяльність розглядається у сукупності всіх її структурних компонентів: мотиваційних, операційних, креативних і контрольно-оцінних;
- партнерство педагога і дитини у продуктивній творчій діяльності; у якій вихователь надихає дітей на творчість, створює про-

блемно-пошукові ситуації, використовує творчі методи дизайну в організації педагогічної взаємодії.

- розвиток творчої активності студентів у процесі проектно-художньої діяльності, використання співтворчого аспекту дизайнерської діяльності.

Створення навчальної діяльності на основі проектно-художнього підходу забезпечує розвиток у студентів творчої активності та формує необхідні професійні компетенції. Компетентність майбутнього вихователя в проектно-художній діяльності ми розуміємо як єдність його теоретичної і практичної готовності до організації навчально-виховного процесу, що ґрунтується на професійних якостях особистості педагога та забезпечує високий рівень його проектної та естетичної культури.

Готовність майбутнього вихователя до творчого розвитку дошкільників у процесі художньо-естетичної діяльності, – це один з аспектів професійної підготовки, що пов'язаний з організацією продуктивної діяльності дошкільнят, спрямованої на їхній всебічний особистісний розвиток. Структура готовності включає такі компоненти: мотиваційний, ціннісний, операційний, основними критеріями якого є:

- зрілість і розвиненість мотиваційної сфери особистості у вигляді сформованої цілісної структури соціально значущих цілей;
- наявність системи ціннісних орієнтацій та естетичних уподобань особистості;
- сформованість професійних знань у галузі дисциплін творчо-естетичної спрямованості;
- творчий характер мислення в різних сферах педагогічної діяльності (проекування, керівництво, співробітництво).

Побудова навчального процесу за проектно-художнім підходом вимагає від студентів певних знань у галузі дизайну. Для забезпечення майбутніх вихователів необхідними професійними знаннями був розроблений спецкурс, в теоретичний розділ якого було включено такі теми: 1. Специфіка дизайну як творчої діяльності. 2. Основи композиції в дизайні. 3. Етапи художнього проектування. 4. Методика творчого пошуку.

Для конкретизації та закріплення теоретичних знань та вдосконалення практичних умінь було розроблено систему практичних завдань, на яких використовували проблемне викладання навчального матеріалу, застосування стратегії пошуку нових рішень у проектуванні та художньому конструюванні;

використання творчих тренінгів та евристичних ігор. Так, по-перше, студенти знайомились зі специфікою проектно-художнього образу, його відмінністю від художнього. Оскільки продукти дизайну мають як образну, так і конструктивну складові, формування образу виробу відбувається з опорою на закономірності композиції, а також містить у собі утилітарні та естетичні характеристики, шляхи їх втілення. Особливість проектно-художнього образу полягає в тому, що естетична виразність об'єкта зумовлена специфікою утилітарного призначення предмета. Цей чинник виступає як обмеження, що впливає на можливості художнього вираження, які, в свою чергу, змінюють спрямованість композиційного пошуку форми.

Студентам третього курсу факультету дошкільного виховання було запропоновано таке завдання: сконструювати іграшку для розвитку сенсорики немовляти, спираючись на особистісні асоціації. Творчо розробляючи тему «м'якість – жорсткість», «тепло – холод», «звук – тиша», «активність – спокій» студентами запропоновано незвичайні вироби, в яких творчо перетинаються пошуки форми, водночас доступної для розуміння малюка і виразної з боку композиції («Пухнасті хмаринки», «Веселі помпони», «Сонячна усмішка»), в яких насамперед акцентується на асоціативному образі.

Художньо-конструкторська діяльність базується на закономірностях композиції. Композиція (від лат. *compositio* – твір, розташування, з'єднання, структура) – процес гармонізації форми виробу, в якому визначаються і зводяться до єдності всі характеристики форми: розмір, пропорції, ритмічна структура, фактура, колір та інше. У процесі проектування композиція становить одну з найістотніших сторін і підпорядковується закономірностям формоутворення. Композиції підпорядковані всі види художньої творчості, проте кожному з них притаманна своя специфіка. Для продуктів художньо-конструкторської діяльності такою специфікою є співвідношення функціональних, естетичних і техніко-економічних вимог. Студенти вивчали види композиції: фронтальна, об'ємна, глибинно-просторова. Властивості компози-

ції: єдність, співвимірність, підпорядкованість, повторення цілого в його частинах, рівновага. Стани композиції: статичність і динамічність. Засоби гармонізації: симетрія і асиметрія, метр і ритм, нюанс і контраст, пропорції, масштаб і масштабність. Ознайомившись з основними категоріями композиції, стає зрозуміло, що кожна річ, створена людиною, складається не з випадкової сукупності окремих незалежних один від одного елементів, а є гармонійним цілим і має певний порядок у побудові.

Для закріплення теми було запропоновано таке завдання: розробити набір незвичайних меблів для ігрової зони в інтер'єрі дошкільного навчального закладу. Для прикладу використовували дизайнерські концепти меблів: Гаetano Пеше «Схід сонця над Нью-Йорком», «Стіл-океан», «Стіл-ріка»; Ханна Єрстинг: «Диван-кокон». Студентами запропоновано: «Веселі гніздечка», де малюки граються та розвивають свою спритність у гніздечках-гамаках, «Джунглі» із яскравою ширмою, канатами-ліанами, де є місце для гри з піском та водою-джерельцем та багато іншого.

Розвиток творчої активності студентів також здійснювався у співтворчому аспекті дизайнерської діяльності. Ми вважали за необхідне знайомити студентів із творчістю відомих дизайнерів та їх розробками. Це Росс Лавгроув, Філіп Старк, Заха Хадид, Луиджі Колані, Дієго Гранді та ін.. Аналізуючи їхні твори, майбутні вихователі набували досвіду креативного мислення та розвивали свій естетичний смак.

З метою активізації творчого мислення, формування проектно-художнього образу майбутні вихователі також ознайомилися з евристичними методами, які застосовуються у практиці художнього конструювання для вирішення нестандартних завдань, виходу з проблемних ситуацій, пов'язаних із виконанням проекту. До них належать, наприклад, такі: «декомпозиція і принцип послідовного наближення», «завдання-аналогі», «перелік недоліків», «сценарне проектування об'єкта», «асоціативні прийоми», «прийоми несподіваних змін» та інші.

Практика роботи зі студентами засвідчила ефективність планування процесу художнього проектування. По-перше, вивчення завдання на проектування, з'ясування змісту проектної проблеми. По друге, визначення мети та умов обмеження проектного завдання, розробка ідей про можливі способи вирішення проблеми. Далі наступний етап – збір інформації. Одним з найефективніших методів при цьому є «мозковий штурм». Потім – синтез, який являє собою концептуальну творчість, результатом якої є формування проектного задуму. На прикінцевому етапі – опрацювання задуму з урахуванням деталей конструкції.

Оцінка творчих робіт студентів здійснювалася за такими критеріями:

1. Художньо-образна виразність продукту творчості.
2. Узгодженість усіх параметрів виробу утилітарно-естетичної функції.
3. Рівень новизни і ступінь самостійності.

Результати проведеної дослідно-експериментальної роботи з реалізації проектно-художнього підходу у творчості естетичній діяльності студентів засвідчили реальні можливості цілеспрямованого формування професійної готовності майбутніх вихователів до творчого розвитку дошкільників у продуктивній художній діяльності.

A. IVERSIN

Odessa

PROJECT-ARTISTIC APPROACH IN THE AESTHETIC EDUCATION OF THE FUTURE TEACHERS OF A PRESCHOOL

Our research work is devoted to the development of a creative approach to the artistic aesthetic disciplines of students of preschool faculty. We have applied the laws of creativity in design activities. Design is a project activity, aimed at creating functional and aesthetic qualities of the subject environment. We also believe that the design – is a process in which changes and the people himself. In this research, the emphasis is on the educational function of the design, its social and cultural role.

In the article the pedagogical process be based on the following principles: – Cultural approach, the synthesis of material and spiritual culture. Formation of a special type of thinking: the unity of imaginative and logical – Design activities take place in certain stages (exploratory, research, technological, analytical). – Activities considered in the totality of all of its structural components: motivational, operational, and creative control – evaluation; – The teacher and the child are partners in the creative activity; Teacher uses heuristic methods – The development of creative activity of students.

The use of this approach in the classroom aesthetic cycle help students form a competency qualities that are needed to enhance the aesthetic reactions and creative expressions of preschool children in productive activities.

Key words: project design activities, design and artistic approach, methods of design, creativity.

Подальший розвиток обраної теми вбачаємо в розробці змісту програми з ознайомлення дошкільнят з дизайном як видом мистецтва і проектно-художньою діяльністю.

Список використаних джерел

1. Волкотруб И. Т. Основы художественного конструирования. Моделирование материалов и биоформ / И. Т. Волкотруб. — К. : Вища школа, 1982. — 152 с.
2. Гройсман А. Л. Основы психологии художественного творчества : [учебное пособие] / А. Л. Гройсман. — М. : Когито-Центр, 2003. — 187 с.
3. Даниленко В. Основы дизайна : [навч. посібник] / В. Даниленко. — К. : ІЗМН, 1996. — 92 с.
4. Докучава В. В. Проектування інноваційних педагогічних систем у сучасному освітньому просторі / В. В. Докучава. — Луганськ : Альма-матер, 2005. — 304 с.
5. Дзикевиц С. А. Введение в эстетику : [учебное пособие] / С. А. Дзикевиц. — М. : Книжный дом «Университет», 1998. — 40 с.
6. Конышева Н. М. Методика трудового обучения младших школьников: основы дизайнобразования : [учеб. пособие] / Н. М. Конышева. — М. : Издательский центр «Академия», 1999. — 192 с.
7. Леонтьев А. А. Избранные психологические произведения : в 2 т. / А. А. Леонтьев. — М. : Педагогика, 1983. — Т II. — 320 с.
8. Торшилова Е. М. Эмоциональный компонент эстетического восприятия в экспериментальном исследовании / Е. М. Торшилова // Искусство и эмоции. — Пермь, 1991. — С. 131—139.
9. Фишер М. Н., Серпионова Э. П. Игры на комбинаторику / М. Н. Фишер, Э. П. Серпионова // Школа и производство. — 1986. — № 8. — С. 25—26.
10. Шумилин А. Т. Проблемы теории творчества : [монография] / А. Т. Шумилин. — М. : Высшая школа, 1989. — 143 с.

А. Г. ИВЕРШИНЬ

г. Одесса

ПРОЕКТНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ПОДХОД В ЭСТЕТИЧЕСКОМ ВОСПИТАНИИ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ

В нашей исследовательской работе для реализации задач творческо-эстетического воспитания студентов, их готовности к профессиональной деятельности предложен проектно-художественный подход, интегрирующий положения эстетики и закономерности процесса конструирования. Основными его принципами являются: культурологичность, синтез материальной и духовной культуры отраженной в продукте труда; интеграция и дифференциация проектной и художественной деятельности; единство образного и логического в качестве особого типа мышления; понимание дизайн-деятельности как творческой проектно-художественной деятельности, включающей определенные этапы по созданию дизайн-объектов; продуктивная деятельность рассматривается в совокупности всех ее структурных компонентов: мотивационных, операционных, креативных и контрольно-оценочных; партнерство педагога и ребенка в продуктивной творческой деятельности, в которой воспитатель вдохновляет детей на творчество, создает проблемно-поисковые ситуации, использует творческие методы дизайна при организации педагогического взаимодействия; развитие творческой активности студентов в процессе проектно-художественной деятельности; использование сотворческого аспекта дизайнерской деятельности.

Построение учебного процесса на занятиях эстетического цикла на основе разработанного нами подхода позволяют студентам сформировать компетентностные качества, необходимые для активизации эстетических реакций и творческих проявлений дошкольников в продуктивной деятельности.

Ключевые слова: проект, дизайнерская деятельность, проектно-художественный подход, методы дизайна, творчество, будущие воспитатели.

Стаття надійшла до редколегії 30.04.2015

УДК 372.03

Л. В. ІЩЕНКО

м. Умань

iskra118@mail.ru

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В СУЧАСНІЙ ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ

У статті висвітлено стан дослідження проблеми формування творчої індивідуальності дітей дошкільного віку, здійснено аналіз психолого-педагогічних аспектів цієї проблеми. Усередині кожного аспекту виокремлено два напрямки: перший – вивчення проблеми формування творчої індивідуальності особистості старшого дошкільника, другий – підготовка педагогів у системі вищої освіти. Здійснено аналіз фундаментальних досліджень у руслі цієї проблеми; з'ясовано роль творчості в реалізації індивідуальності особистості. Спираючись на наукові дослідження, виокремлено основні детермінанти формування творчої індивідуальності дітей дошкільного віку.

Ключові слова: індивідуальність, творчість, творча індивідуальність, творча особистість, формування, діти дошкільного віку.

Останні десятиліття відзначені якісно новими процесами та явищами, які охоплюють різні аспекти життєдіяльності сучасного суспільства. Реалії сьогоденної дійсності (прискорення науково-технічного прогресу і радикальні зміни в соціальній, екологічній, економічній та культурній сферах) призвели до того, що на рубежі ХХ і ХХІ століть кардинально змінилися вимоги до покоління, що

вступає в життя. Замість колишньої настанови на підготовку слухняного і дисциплінованого виконавця ставиться завдання формування творчої індивідуальності, ініціативної особистості, здатної до випереджаючої творчої діяльності, яка вміє жити і працювати в нових соціокультурних умовах.

У зв'язку з цим у суспільстві почали створюватися умови для переорієнтації освіти на